

FLANNERY O'CONNOR

Într-o născută semnă de Flannery O'Connor, Sudul american trăiește din plin cu pasiunile sale, istoria sa, romantismul său desuet poate, dar uman.

Născută în 1925, autoarea s-a impus drept unul dintre cei mai promițători ramancieri ai generației ce a debutat după al doilea război mondial. Romanele *Wide Blood* (1952) și *The Violent Bear it Away* (1960), dar mai ales volumul de nuvele *A*

hood Man is Hard to Find (1955), din care am ales această nuvelă, au devenit „classice” în cadrul literaturii americane moderne. De o calitate rară este mai ales talentul de novelist al autoarei. Ironia ei directă, forța dramatică, umorul și stilul „direct ca o sentință de condamnare la moarte” au stîrnit, pe bună dreptate, entuziasmul deschis al cititorilor și criticilor.

Intîlnire tîrzie cu dușmanul

Generalul Sash împlinise o sută patru ani. Locuia cu nepoata sa, Sally Paker Sash, în vîrstă de șaiszeci și doi de ani, care se ruga seară de seară în genunchi să rămînă în viață pînă va absolvi colegiul. Generalul nu dădea două parale pe serbarea ei de absolvire, dar nu avea nici o îndoielă că va trăi s-o vadă. A trăi devenise un obicei atît de adînc înrădăcinat în el încît nici nu-și mai putea imagina o altfel de condiție. Iar o serbare de absolvire nu era tocmai distracția lui preferată chiar dacă, după cum spunea nepoata, va dori să stea pe scenă în uniforma lui de general. Parăzile care-i făceau lui plăcere aveau care alegorice, cu o mulțime de Miss America și Miss Daytona Beach și Miss Queen Cotton Products. Procesiunile nu-l interesau, iar o procesiune de profesori era tot atît de mortală pentru el ca și Eine Styx. Va accepta, totuși, să stea pe scenă în uniformă, ca să poată fi admirat.

Sally Paker nu era la fel de sigură că bătrînul va ajunge ziua serbării ei de absolvire. De cinci ani încoace starea sănătății bunicii nu suferise nici o schimbare perceptibilă, dar ea se temea că norocul ar putea s-o trișeze din nou, așa cum făcuse de nenumărate ori. În ultimii douăzeci de ani mersese cu regularitate la cursurile de vară, deoarece pe vremea cînd începuse să predea nu se cereau nimănui diplome. Pe atunci, spunea ea, totul era normal, dar nimic nu mai fusese normal pentru ea de cînd împlinise șaisprezece ani și timp de douăzeci de veri, cînd ar fi putut să se odihnească, trebuie să-și a geamantanul în căldura aceea toropitoare și să plece la Colegiul de Stat și, cu toate că la întoarcerea acasă, toamna, preda întotdeauna lecțiile așa cum fusese învățată să n-o facă, răzbuirea asta era prea mică și nu-i satisfăcea deloc simțul de dreptate.

Intenționa să stea pe platforma aceea, în august, cu Generalul sezînd în fotoliul său pe roțile pe scena din spatele ei și intenționa să-și țină capul foarte, foarte sus, ca și cum ar fi strigat: „Priviți-! Priviți-! E ruda mea, fîrturilor! Bătrîn neincovoial și acoperit de glorie, reprezentant al vechilor tradiții! Al Demnității! Al Onoarei! Al Curajului! Priviți-!”. Într-o noapte tipă în somn „Priviți-!”, și întoarse capul și-l văzu sezînd în fotoliul lui în spatele ei, cu o expresie teribilă și dezbrăcat de toate hainele în afara pălăriei de general, și apoi se trezise și în noaptea aceea nu mai îndrăznise să adoarmă.

În ceea ce-l privea, Generalul n-ar fi consimțit niciodată să asiste la serbarea ei de absolvire dacă nu i-ar fi promis că va avea grijă să fie pus pe scenă. Îi făcea plăcere să șadă pe orice scenă. Avea credința că e încă un bărbat foarte chipeș. Pe vremea cînd se mai putea ridica în picioare măsurase un metru șaptezeci și cinci, numai carne din cea mai bună rasă luptătoare. Avea un păr alb care-i cădea pe spate pînă la umeri și refuza să poarte proteze dentare, crezînd că profilul îi este mai reușit fără ele. Știa prea bine că nu are egal nicăieri în lume cînd își îmbracă uniforma de paradă.

Aceasta nu era, firește, una și aceeași cu uniforma pe care o purtase în timpul Războiului dintre State. În războiul acela nu fusese cu adevărat general. Fusese, probabil, infanterist, nu-și amintea ce fusese, de fapt nu-și amintea războiul acela deloc. Nu-și amintea nici de războiul americano-spaniol, în care pierduse un fiu; nu și-l amintea nici pe fiul acela, măcar. Istoria nu-i folosea la nimic întrucît nu se aștepta s-o mai trăiască. În trecut exista un singur eveniment care avea vreo semnificație pentru el și despre care catadicea să vorbească: ocazia cînd, în urmă cu doisprezece ani, îi fusese înmînată uniforma de general la o premieră.

„Am fost la premiera aia pe care au avut-o la Atlanta”, spunea el oaspeților cu care ședea în verandă. „Înconjurat de fete drăguțe. Nimic în premiera aia nu era local. Nimic nu era local acolo. Ascultați-mă. A fost un eveniment nați-onal și m-au pofțit și pe mine — sus pe scenă. Lume

de pripas nu se afla acolo. Fiecare om plătise zece dolari ca să intre și trebuia să poarte smoching. Eu eram în uniforma asta. Mi-o dăduse o fată drăguță în după amiaza aia, într-o cameră de hotel.”

„Era un apartament de hotel în care mă aflam și eu”, intervenea Sally Paker, făcînd vizitatorilor cu ochiul. N-ai fost singur cu domnișoara aia într-o cameră de hotel?”

„Să fi fost, știam eu ce-i de făcut”, spunea Generalul cu o privire vioaie și oaspeții se înecau de ris. „Asta era o fată din Hollywood, California”, continua el. „Era din Hollywood, California și n-avea nici un rol în film. Au acolo atîtea fete drăguțe cu care n-au ce face încît le numesc figurante și nu le folosesc la nimic altceva decît pentru a da cadouri oamenilor și pentru a fi fotografiate. Mi-au făcut și mie o fotografie cu ea. Da' nu, erau două. Cîte una din fiecare parte, și eu în mijloc, cu brațele în jurul taliei fiecăreia și talii lor nu erau mai groase decît o monedă de o juma' de dolar.”

Sally Paker îl intreruptea din nou: „Uniforma ți-a dat-o Mr. Govisky, Papa, iar mie mi-a dat cel mai extraordinar corset. Zău, aș vrea să-l pu-teji vedea. Făcînd din petale de gladiolă smulse și pictate cu aur și împreunate din nou ca să arate ca un trandafir. A fost grozav. Aș vrea să-l fi putut vedea, era...”

„Era cît capul ei de mare”, mîrșia Generalul. „Eu vorbesc acum. Îmi dau uniforma asta și-mi dau sabia asta și-mi spun: «Acum, Generale, nu vrem să ne declari război. Tot ce vrem este să urci drept sus pe scena aia cînd vei fi prezentat și să răspunzi la cîteva întrebări. Crezi că poți s-o faci?» «Dacă pot s-o fac??? le-am spus. Ascultă la mine. Făcăm tot felul de lucruri înainte de a vă fi născut voi», și am hohotit de ris”.

„El a fost punctul forte al serbării”, spuse Sally Paker, dar nu-i făcea, de fapt, plăcere să-și aducă a-minte de premieră din cauza a ceea ce se întimplase atunci cu pantofii ei. Pentru împrejurarea aceea își cumpărase o rochie nouă — o rochie lungă de seară din crepe negru, cu cataramă din piatră de Rhin și holero — și o pereche de condurji de argint pe care să-i poarte la ea, deoarece știa că va trebui să urce cu Generalul pe scenă ca să-l împiedice să cadă. Totul fusese aranjat. La opt fără zece minute sosi o limuzină adevărată să-i ducă la cinematograful. Traseră la intrarea cinematografului exact la vreme, după limuzinele marilor stele și a regizorului și a scenaristului și a guvernatorului și a primarului și după limuzinele unor actori mai puțin importanți. Poliția avea grijă să nu se încurce circulația și existau frîngii pentru a-i ține departe pe cei care n-aveau dreptul să intre. Toți cei care nu puteau intra îi priviră cum coboară din limuzină în bătaia reflectoarelor. Trecură apoi prin foyerul roșu-aurit și o plasatoare purtînd o pălărie confederată și o fustiță scurtă îi conduse la locurile lor speciale. După ei mai sosiră încă vreo cîteva celebrități și apoi se închiseră ușile și luminile fură stinse.

Apăru un tînr cu părul blond buclat care spunea că el reprezintă industria cinematografică și care începu să-i prezinte pe fiecare iar cei care erau numiți urcau pe scenă și mărturiseau cît sint de fericiti că se află acolo cu ocazia celui mare eveniment. Generalul veni al șaisprezecelea la rînd. Fu prezentat drept Generalul Tennessee Flintrock Sash din armata Confederației, deși Sally Paker îi spusese lui Mr. Govisky că se numea George Paker Sash și că nu fusese decît maior. Ea îl ajută să se ridice de pe scaun, dar înima îi bătea atît de tare încît nici ea nu știa dacă va izbuti să ajungă pe scenă.

Bătrînul merse încet pe interval cu capul lui alb, fioros, ținut sus și ținîndu-și pălăria la inimă.

Cînd ajunse pe scenă cu Sally Paker în spatele lui, ținîndu-l de cot, orchestra cîntă și mai tare. Imnul de luptă al Confederației și bătrînul, extrem de impresionant dădu un viguros salut tremurător și rămase în poziție de drepti pînă cînd se stînseseră și ultimele acorduri. Două dintre fetele cu pălărie confederate și cu fuste scurte țineau încrucișate în spatele lui, un drapel al Confederației și un drapel al Uniunii. Generalul

stătea chiar în centrul cercului de lumină al reflectorului, care prindea și o felie în formă de lună din Sally Paker: corsajul, catarama din piatră de Rhin și o mină ce strîngea o mînușă albă și o batistă. Tînrul cu părul blond vălurit se inseră în cercul de lumină și spuse că era teribil de fericit să aibă ca invitat, cu ocazia celui mare eveniment, pe un om care, spuse el, luptase și singerase în bătăliile pe care le vor vedea cîrînd reconstituite pe ecran și „Spuneți-mi, d-le General”, zise el, „cîți ani aveți?”

„Nouăzeci și doi!” țipă Generalul. Tînrul lăsă să i se citească pe față că acele cuvinte fuseseră lucrul cel mai impresionant rostit în seara aceea. „Doamnelor și domnilor”, spuse el, „să-i oferim Generalului cele mai puternice urale!” și aplauzele urmau imediat și tînrul îi îndică lui Sally Paker, cu o mișcare discretă a minii, că poate să-l ducă acum pe General la locul său pentru a face loc următorului invitat; dar Generalul nu terminase încă. Stătu nemișcat chiar în centrul cercului de lumină, cu capul avîntat înainte, cu gura ușor întredeschisă, cu ochii cenușii sorbind lacomi lumina și aplauzele. O îndepărtă de el pe nepoată-să, lovind-o dur cu cotul. „Cum mă păstrează atît de tînr?”, scrișii el. „Sărut toate fetele drăguțe!”

Replica fu primită cu aplauze spontane și tunătoare și, chiar în momentul acela, Sally Paker privi în jos spre picioarele ei și descoperi că în vârtejul pregătirilor uitase să-și schimbe pantofii, de sub poalele rochiei ieșeau boturile boante a două ghețe maro de ceretașă. Îl smuci brusc pe General și plecă, aproape alergînd, de pe scenă. El era foarte supărat că nu apucase să spună cît de fericit era să se afle acolo cu ocazia celui mare eveniment și, mergînd spre locul său, rostia mereu cît putea de tare, „sînt bucuros că-s aici la premiera asta cu toate fetele drăguțe”, dar o altă celebritate urca deja pe scenă și nimeni nu-i mai dădea nici o atenție. În timpul filmului dormi, mormăind din cînd în cînd, amănîntor prin somn.

De atunci încoace viața lui nu fusese prea interesantă. Picioarele lui erau acum moarte complet, genunchii lucrau ca două balamale vechi, rinichii funcționau doar cînd voia el, dar inima continua să bată cu încăpățînire. Trecutul și viitorul erau acum pentru el tot una; primul uitat, cel de al doilea ne-amintit, ideea morții nu-l preocupa mai mult decît pe o pisică. În fiecare an de Ziua Memorială a Confederației, era făcut pachet și împrumutat Muzeului Municipal unde putea fi văzut între una și patru, după amiaza într-o sală muzeală, plină de fotografii vechi, uniforme vechi, artilerie veche și documente istorice. Toate aceste lucruri erau păstrate cu grijă în vitrine de sticlă, ca să nu pună mina pe ele copiii. El purta uniforma de general de la premieră și ședea, cu un rînjit fix, într-un locșor îngrădit cu corzi. Nimic nu arăta că ar fi viu, în afara cite unei mișcări trecătoare a ochilor săi cenușii lăptoși, dar odă, cînd un băiat îndrăzneț îi atînea sabia, brațul său țîșnj înainte și-i pleznii mina imediat. Primăvara, cînd vechile conace erau deschise publicului, era invitat să-și poarte uniforma și să șadă într-un loc la vedere pentru a da atmosferă ambiantei. Atunci se mîrginea de obicei pe mîrșie la vizitatori, dar uneori le povestea despre premieră și despre fetele acele frumoașe.

Dacă ar fi murit înaintea serbării de absolvire, Sally Paker era convinsă că ar fi murit și ea. La începutul semestrului de vară, înainte chiar de a ști dacă va promova sau nu, îi spusese Decanului că bunicul ei, Generalul Tennessee Flintrock Sash din armata Confederației, va fi prezent la serbarea ei de absolvire și că avea o sută patru ani dar mîntea-i era limpede ca un sunet de clopot. Oaspeții de vară erau întotdeauna bine veniți și puteau ședea pe scenă pentru a fi prezentați publicului. Ea aranja cu nepotul ei, John Wesley Paker Sash, un cercetaș să vină și să împingă scaunul pe roțile al Generalului.

În dimineața serbării, Sally Paker trebuia să mărșăluiască în procesiunea absolvenților de Educație elementară și nu avea timp să-l ducă pe

General pe scenă, dar John Wesley, un băiat gras și blond de zece ani, cu o expresie eficientă, garantă că va avea el grijă de toate. Ea sosi la hotel cu roba ei academică și-l îmbracă pe bătrîn în uniformă. „Nu ești teribil de încîntat, Papa?”, întrebă ea. Eu sint emoționată de moarte”.

„Pune-mi sabia în poală, lua-te-ar naiba”, zise bătrînul, „să se vadă cum strălucește”.

Ea făcu întocmai și apoi se dădu cu un pas înapoi ca să-l privească. „Arăți grozav”, zise.

„Mama dracului”, spuse bătrînul cu vocea înceată, monotonă și fermă, ca și cum s-ar fi adresat băților inimii sale. „Dare-ai dracu în toată afacerea asta și ducă-se naibii!”

„Încețor, încețor”, spuse ea și plecă, fericită, la procesiune.

Absolvenții se aliniaseră în spatele facultății de științe și ea-și găsi locul tocmai cînd rîndul începuse să se miște. Nu dormise prea bine în noaptea dinainte și atît cît dormise visase mereu serbarea, murmurînd: „Priviți-! Priviți-!”, dar trezindu-se de fiecare dată înainte de a întoarce capul pentru a-l vedea în spatele ei. Absolvenții aveau de mărșăluit o bucată bună de drum îmbrăcați în robele lor negre sub soarele fierbinte și, pășind cu demnitate, ea se gîndi că dacă cineva crede că procesiunea e ceva ce merită a fi văzut, n-are decît să aștepte să-l vadă pe General în cenușul lui curajos și pe cercetașul ăla tînr și curat împingînd scaunul pe scenă unde lumina soarelui avea să scînteieze pe spada-i vitează. Își imagina că John Wesley se afla deja cu bătrînul în culise.

Procesiunea neagră șerpui printre cvartale și intră pe aleea principală, ce ducea spre sala cea mare. Oaspeții stăteau pe iarbă, căutîndu-și rudete cu ochii. Bărbații își dădeau pălăriile pe ceață și-și ștergeau frunțile, iar femeile își ridicau ușor rochiile la umeri ca să le împiedice să se lipească de spate. În robele lor negre, absolvenții aveau aerul că elimină, prin transpirație, și ultimul rest de ignoranță. Soarele fierbea pe capotele automobilelor și se revărsa, alb, de pe coloanele clădirilor, forțînd ochiul să sară de la o pată de lumină incandescentă la alta. Atrase ochiul lui Sally Paker înspre automatul mare, roșu, de Coca Cola pe care-l pusese ră la intrarea în auditoriu. Îl văzu acolo pe General staționînd, strîmbîndu-se, fără pălărie în fotoliul său sub soarele arzător, în timp ce John Wesley, cu cămașa ieșită din pantaloni, cu șoldul și obrazul lipite de automat, sorbea o Coca Cola. Ea rupse rîndul și galopă spre ei și smulse sticla din mîna băiatului. Îl zgîlții pe băiat și-i viri cămașa în pantaloni și puse pălăria pe capul bătrînului. „Acum du-l înăuntru”, spuse ea, ațîntînd un deget rigid spre intrarea laterală a clădirii.

Cît despre General, simțea că are în creștet o mică gaură care începea să se lărgească. Băiatul îl împinse cu luteală pe o cărare, în sus pe o pantă, îl zdruncînd peste pragul intrării în scenă și-l puse în poziția care-i fusese indicată și Generalul privi în fața lui capetele care păreau că intră unul în altul și ochii care se mutau dintr-un obraz în altul. Veniră mai multe siluete în robe negre care-i luară mina și i-o strînseseră. O procesiune neagră curgea pe ambele intervale dintre rînduri și, în sunetele unei muzici solemne, forma o mare neagră chiar în fața lui. Muzica părea că-i intră în cap prin gaura aceea și timp de o secundă se gîndi că procesiunea va încerca să intre și ea pe acolo.

Cînd procesiunea sfîrși să se scurgă în marea din fața lui, o siluetă neagră începu să cuvînteze în fața mării aceleia. Silueta spunea ceva despre istorie și Generalul se hotărî să nu asculte, dar cuvintele se strecurau unul după altul prin găurica din capul lui. Auzi menționîndu-se propriul său nume și scaunul îi fu împins brutal înainte iar cercetașul făcu o plecăciune. Pronunțaseră numele lui, iar plecăciunea o făcuse băiatul ăla gras. Naiba să te ia, încercă să spună bătrînul, dă-te la o parte, pot să mă ridic! — dar fu zmucit înapoi înainte de a avea timp să se ridice și să facă o plecăciune. Presupunerea că zgomotul pe care-l fă-

ceau era pentru el. Dacă terminaseră cu el, n-avea de gînd să mai asculte restul aiurelilor. De n-ar fi fost găurica din creștet, n-ar fi ajuns la el nici un cuvînt. Se gîndi să-și vîre un deget acolo în gaură ca să nu lase cuvintele să intre dar gaura era ceva mai largă decît degetul și părea că se lărgește mereu.

O altă robă neagră luase locul celei dintii și vorbea, iar el își auzi din nou numele dar nu vorbeau despre el, vorbeau mereu despre istorie. „Dacă ne uităm trecutul”, spunea vorbitorul, „nu ne vom aduce aminte de viitorul nostru, ceea ce e tot una cu a spune că nu vom avea nici un viitor”. Generalul auzi cîteva dintre cuvintele acestea. Uitase istoria și n-avea nici o intenție să-și amintească de ea din nou. Uitase numele și chipul soției sale și numele și chipurile copiilor săi și uitase numele locurilor și locurile inele și ce se întimplase în acele locuri.

Gaura din cap îl supăra destul de rău. Nu se așteptase să aibă o gaură în cap la această festivitate. I-o făcuse muzica aceea lentă și neagră și, deși cea mai mare parte a muzicii nu reușise să intre, o cantitate mică se afla și acum în gaură și pătrundea tot mai adînc, mișcîndu-se printre gîndurile lui, ușurînd intrarea cuvintelor pe care le auzi în locurile întunecate ale creierului. Cuvintele Chickamauga, Shiloh, Johnson, Lee) și știu că toate cuvintele acelea care nu însemnau nimic pentru el erau inspirate de persoana lui. Se întrebă dacă fusese general la Chickamauga sau la Lee. Pe urmă încercă să se vadă pe sine însuși pe cal în carul alegoric, înconjurat de fete frumoașe, condus încet prin centrul Atlantei. În loc de asta, însă, în capul lui începuseră să se agite cuvinte vechi, care încercau parcă să se rupă de la locul lor și să prindă viață.

Vorbitorul isprăvise cu războiul acela și trecuse acum la următorul și se apropia acum de alt război și toate cuvintele lui, ca și procesiunea cea neagră, erau vag cunoscute și ceapătoare. Cuvintele începuseră să vină spre el și el zise: „La naiba! N-am nevoie de asta!” și încercă să se dea înapoi pentru a se feri din calea lor. Văzu pe urmă silueta în robă neagră așezîndu-se și urmă un zgomot și marea cea neagră începuse să se scurgă și să se sturgă înspre el din ambele părți, în sunetele muzicii negre și lente și el spuse: „Stop! La naiba! Nu pot face mai multe lucruri deodată!”. Alerga printro adevărată salvă de cuvinte, cărora le adresa blesteme rapide. Pe cînd muzica se umfla să-l cuprîndă, întreg trecutul se revărsa în el, nu știa de unde, și-și simți capul ciuruit în o sută de locuri de săgeți ascuțite de durere și căzu, ripostînd cu o injurătură la fiecare lovitură. Văzu fața lungă a soției sale privîndu-l critic prin ochelarii ei rotunzi cu rame de aur și îl văzu pe unul dintre fii săi așezîndu-și pe capul chel, iar mama lui fuși înspres pe el cu o privire neliniștită, pe urmă o succesiune de localități — Chickamauga, Shiloh, Marthasville — se repeziră spre el ca și cum trecutul n-ar mai fi fost acum singurul viitor pe care trebuia să-l îndure.

Absolvenții traversau scena într-un șir lung pentru a-și primi diplomele și a da mina cu Rectorul. Cînd Sally Paker, care se afla mai la sfîrșit, trecu și ea, îi aruncă o privire Generalului și-l văzu sezînd nemișcat și înfricoșător, cu ochii larg deschiși, și-i întoarse din nou capul înainte și-l ținu cu un unghi vizibil mai sus și-și luă diploma. După ce se terminase totul și ieșise din auditoriu din nou în soare, își găsi rudele și așteptară împreună pe o bancă la umbră ca John Wesley să-l aducă pe General. Indemnitacul cercetaș îl scosese pe General din sală prin ieșirea din dos și-l împinse în mare viteză pe o cărare pietruită și acum stătea, cu cadavrul, la coada lungă ce se formase în fața automatului de Coca Cola.

Prezentul și traducere VIRGIL STANCIU

1. Denumire folosită în Sudul S.U.A. pentru Războiul Civil american.
2. Chickamauga, Shiloh, nume de cîmpuri de bătălie. Johnson, Lee, nume de generali din timpul Războiului dintre State.